

פרפראות

פאר

פרשת משפטים תשפ"ה

המורים הלכה

מתוך השו"ע הרי

הם מבלי עולם

פרשת משפטים תשפ"ה

א, אלהי כסף ואלהי זהב אלוה הבא בשביל כסף וזהב טליתו כמרדעת
בשביל כסף וזהב טליתו כמרדעת
החמור

כתיב (שמות כ" כ') "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב".

איתא בגמרא (סנהדרין ז ע"ב) אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי, הא דעץ שרי? אמר רב אשי: אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב

רש"י דין שהעמידוהו על ידי שנתן ממון למלך על כך.

ביאור הביטוי כמרדעת של חמור

איתא בגמרא (ירושלמי ביכורים פרק ג הלכה ג) ר' מנא מיקל (מזלזל) לאילין דמתמניי בכסף. רבי אימי קרא עליהון [שמות כ כ] אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. א"ר יאשי **וטלית** שעליו **כמרדעת של חמור**. א"ר שייך זה שהוא מתמני בכסף אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי **והטלית שעליו כמרדעת של חמור**.

כתב מהרש"א (סנהדרין ז ע"ב) יש לפרשו בשתים רעות שעשו כי הם מתמנין בשביל הזהב וכסף שנותנין למלך או לנשיא, גם מה שעושין כן הוא בשביל הכסף וזהב שרוצין לאסוף ע"י הרבנות והדיינות ולמלאות חסרון כסף וזהב שכבר יצא מידם שנתנו לאותן שמינו אותן, והוא קודם לו לאכול ממנו ולהתעשר מרבנות,

נשתרבב עתה בקרוב בימינו

והנה חטא ואשמה זו נשתרבב עתה בקרוב בימינו וכבר באו רבותינו כמה פעמים בהתחלת המום ואשמה זו בגזירה ובעונשין חמורות וחרמות וממון בדבר הזה, שלא יתמנה שום רב ומורה בכסף וזהב הן ליתן ליחידים הן לרבים, אבל אין איש שם על לב העונש הנזכר בשמעתין דעתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע ממעמידין, גם דימה העון הזה לעע"ז ויצא הדבר לנו בדור הזה למכשול ולמזכרת עון דכמה תקלות וקלקולים אשר באו לנו בדור הזה ע"יז,

ועתה בדור הזה החכמים בעיניהם ולהיטיב לא ידעו, רק באים להשתרר על הצבור שלא לשם שמים ורודפים אחר השררה בממון לענוש ולהכשיל המקבל ממנו בכל עונשים המוזכר,

א, אלהי כסף ואלהי זהב אלוה הבא בשביל כסף וזהב טליתו כמרדעת החמור
 ב, ביאור המהרש"א למה טליתו כמרדעת של חמור
 ג, ביאור המשך חכמה למה טליתו כמרדעת של חמור
 ד, נ"ל לבאר למה טליתו כמרדעת של חמור
 ה, עוד י"ל למה טליתו כמרדעת של חמור
 ו, לאכול לחם לפני האלוקים אכילת שריים מצדיקי אמת מקורם וטעמם
 ז, שיריים מצדיקי אמת ע"ד לאכל לחם לפני האלוקים
 ח, אכילת שיריים מצדיקי אמת ע"ד שאמר הקב"ה לאדם הראשון
 ט, יש לכיין וברך את לחמך אל מלח ממון חסר
 י, נתינת מלח על השולחן ובליל הסדר אינו צריך
 יא, ההבדל בין אני ה' רפאך לבין והסירותי מחלה מקרבך
 יב, יש לכיין וברך את לחמך אל שלח לחמך
 יג, החולאים וחכמת המזלות
 ביאור האבן עזרא
 יד, ביאור פלא לאומרים ז"ל גיהנם פתוחה תחתיו
 טו, רמז בגימטריא שע"י אמונה ושמחה העני הופך לעשיר
 טז, ורצע אדוניו את אזנו ביאור כמין חומר למה הוא באליה שבאוזן
 יז, למען ינוח מכוון למעשה הפרה שלא רצתה לעבוד בשבת אמרי אמת
 יח, עוד יש לבאר למען ינוח בדרך רמז כי השבת נתנה לתורה עבודה וגמ"ח
 יט, בור ברשות הרבים וחמץ בפסח ביאור הקשר שביניהם ע"י מעשה
 כ, רק שבתו יתן ורפא ירפא מכוון לחש בראשו יעסוק בתורה
 כא, כעיני עבדים אל יד אדוניהם ביאור נורא מהג"ר ישראל סאלאנטר
 כב, הגנב שלא הצליח בגניבתו למה
 כג, הגנב שהצליח בגניבתו למה
 כד, המקבל צדקה מתבייש והמקבל בצדק אינו מתבייש
 כה, לא תשימון עליו נשך בדרך הלצה
 כו, פירושים שונים לרש"י על אותו פסוק
 כז, המורים הלכה מתוך השו"ע הרי הם מבלי עולם,
 כח, האומר שקר בתפילין אינו גוף נקי
 כט, את מספר ימיך אמלא איך ביקש דוד המלך אמות בערב שבת

ג, ביאור המשך חכמה למה טליתו כמרדעת של חמור

כתב המשך חכמה (שמות פרק כ פסוק כ) אלהי כסף וכו'. איתא בירושלמי (ביכורים ג, ג), דיין זה שהוא מתמנה בכסף אין עומדים מפניו וכו' והטלית שעליו **כמרדעת של חמור**.

פירושו על פי מה דתנינא (שבת דף קיד עמוד א) תנן התם: רבב על המרדע - חוצץ, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עד כאיסר האיטלקי. ועל הבגדים, מצד אחד - אינו חוצץ, משני צדדין - חוצץ. רבי יהודה אומר משום רבי ישמעאל: אף מצד אחד חוצץ. בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא: **מרדעת**, מצד אחד או משני צדדין? אמר ליה: זו לא שמעת, כיוצא בה שמעתי; דתנן, רבי יוסי אומר: של בנאין - מצד אחד, ושל בור - משני צדדין, **ולא תהא מרדעת חשובה מבגדו של עם הארץ**. מאי בנאין? - אמר רבי יוחנן: אלו תלמידי חכמים, שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן. ע"כ,

לכן אמר זה שהוא מתמנה בכסף הוא מבוזה כל כך עד שטליתו אינו חוצץ עד שיהא הרבב משני צדדין - שאין הוא מכובד כלל וכלל ודו"ק. **עכ"ל המשך חכמה**.

ד, נ"ל לבאר למה טליתו כמרדעת של חמור

איתא בגמרא (נדרים דף פא עמוד א) מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן? רב ששת בריה דרב אידי אומר: כדי שלא יתגדרו על הצבור. מר זוטרא אומר: מפני שהן מתגדרין על הצבור. רב אשי אומר: משום דקרו **לאינשי חמרי**. ע"כ

רש"י מסכת נדרים דף פא עמוד א ד"ה דקרו לאינשי, שאין נוהגין להן כבוד ומבזין אותן,

מבואר, (מובא לעיל דברי המהרש"א) שהמתמנים בכסף אינם עושין כן אלא להתגדל ולהתכבד בתורה שאין בידם ולפיכך אמרו בירושלמי דבכורים (פרק ג הלכה ג' דף י"א ע"ב) דראוי לבזותן ולהקל בכבודן, וז"ש ר' מנא מיקיל לאלין דמתמנין בכספא,

יש לומר דלפי שבאיצטלא שאינה שלו בא להתגדר וקורא לאינשי חמרי, לכן טליתו **מרדעת החמור**.

ולפי שהם אינם עושין כן אלא להתגדל ולהתכבד בתורה שאין בידם אמרו בירושלמי דבכורים (פרק ג הלכה ג' דף י"א ע"ב) דראוי לבזותן ולהקל בכבודן, וז"ש ר' מנא מיקיל לאלין דמתמנין בכספא

ר' אמי קרא עליהן אלהי כסף וגו' אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו **כמרדעת של חמור ע"כ**,

מ"ש אין עומדין מפניו ואין קורין כו' הוא מבואר דעמידה מפני הת"ח אינה אלא מפני התורה שיש בו כמ"ש בסוף מכות כמה טפשי אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה

גם שקורין לבעל תורה רבי ע"ד הא דאיתא (גיטין דף סב עמוד א) מנא לך דרבנן איקרו מלכים? אמר להו, דכתיב: בי מלכים ימלוכו וגו' וזה שנתמנה בכסף ואין לו ריח תורה אין ראוי לעמוד מפניו ולא לקראו רבי,

אבל מה שדימה הטלית שעליו **למרדעת של חמור** צריך ביאור, כדלהלן,

ב, ביאור המהרש"א למה טליתו כמרדעת של חמור

כתב המהרש"א ויש לפרש בו כי הטלית של ת"ח הוא משונה כדאמרי' בבא בתרא (דף נו עמוד ב) טלית של ת"ח כיצד? כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח. ובמסכת בבא בתרא (דף צח עמוד א) איתא, כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח - אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, כתיב הכא ולא ינוה, וכתוב התם אל נוה קדשך.

והנה זה המתמנה בכסף וזהב ועושה לו טלית של ת"ח להתנאות בו הוא **לובש אותו תמיד כדי שיהא ניכר שהוא א' מכלל החכמים** ובזולת הטלית שעליו לא יהיה ניכר לת"ח, והרי טליתו דומה **למרדעת של חמור שהוא תמיד עליו** ולא ינטל ממנו כמ"ש (שבת דף נג עמוד א) והיינו דאמרי אינשי: חמרא, אפילו בתקופת תמוז קרירא לה. חמור אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה **ובעי מרדעת, ע"כ לשון המהרש"א**:

אולי י"ל, דאכילת שריים ללמוד מאיוב, עפ"י הא דאיתא בגמרא (פסחים דף קיב עמוד א) כתיב (איוב א' י') מעשה ידיו ברכת, כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, וכיוון דספר איוב נכתב ע"י משה רבינו, כדאיתא בבא בתרא ט"ו, לפיכך אין זה הלימוד מאיוב.

ז, שיריים מצדיקי אמת ע"ד לאכל לחם לפני האלוקים

כתיב (שמות י"ח י"ב) "ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים",

פירש רש"י, ויבא אהרן, ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו,

לפני האלקים - מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים "מסובין בה" כאלו נהנה מזיו השכינה, עכ"ל רש"י,

כתב המהרש"א (ברכות סד א ד"ה והלא לפני משה אכלו כו'), בחומש פרש"י, מכאן שכל הנהנה מסעודה שת"ח "מסובין בה",

יהיה הת"ח, אהרן וזקני ישראל המסובין שם, דמשה אינו בכלל המסובין, שהיה משמש עליהם, וענינו, (מבאר המהרש"א) שהסעודה שהת"ח מסובין בתוכה, ודאי דאמרי שם ד"ת, והוא הדבר שנהנין מזיו השכינה, כמ"ש במס' אבות שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו ד"ת כאלו אכלו משלחנו של מקום כו' ע"ש, עכ"ל המהרש"א.

מבואר לדבר רש"י, שמשה לא היה מיסב עמהם, והאכילה לפני אלוקים הוא דברי תורה שהיה אהרון וזקני ישראל שהם התלמידי חכמים אומרים בסעודה,

ע"ד ביאור המהרש"א שתלמיד חכם שרוי בתוכה

איתא בגמרא (ברכות סד ע"א) כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם "שרוי בתוכה" כאילו נהנה מזיו שכינה, שנאמר (שמות י"ח י"ב) "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלוקים". וכי לפני אלוקים אכלו, והלא לפני משה אכלו, אלא לומר לך, כל הנהנה מסעודה "שתלמיד חכם שרוי בתוכה" - כאילו נהנה מזיו שכינה. ע"כ,

גם יש לומר, ע"ד הא דאיתא בגמרא, (קידושין ע"י ע"א) כל הפוסל במומו פוסל.

ה, עוד י"ל למה טליתו כמרדעת של חמור

איתא בגמרא (בכורות דף ה עמוד ב) שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא: מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? א"ל: גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

איתא בגמרא (ירושלמי ביכורים פרק ג הלכה ג) ר' מנא מיקל לאילין דמתמניי בכסף. רבי אימי קרא עליהון [שמות כ כ] אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם.

יש לומר, דלפי שכסף וזהב שבהם נתמנה המשלם כדי להתמנות, היה מובל ע"י מרדעת התשעים חמורים, לפיכך טליתו שרכש בכסף וזהב הוא כמרדעת החמור.

ו, לאכול לחם לפני האלוקים אכילת שריים מצדיקי אמת מקורם וטעמם

שיריים מצדיקי אמת בדרך האוהב ישראל

כתיב (שמות כ"ג כ"ה) "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחלה מקרבך",

כתב בספר אוהב ישראל - (פרשת משפטים), או יאמר, ע"ד שאחז"ל (פסחים קיב ע"ב), כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך עיי"ש, היינו, לאשר היתה הברכה שורה בכל אשר לו. לזה כל שנטל ממנו איזה דבר שכבר שרתה עליו ברכת ה' הוא ג"כ מתברך. וז"ש "ועבדתם את ה' אלהיכם" הבטיחנו השי"ת וית', "וברך את לחמך גוי והסירותי מחלה מקרבך".

היינו, שהשי"ת יברך לחמו ומימיו של הצדיק העובד את ה' באמת, וכל מי שיאכל ויטעום אצלו כלום, ישלח לו השי"ת מבוקשו הצריך לו, כגון רפואה למי שצריך לרפואה, וכדומה שאר מבוקשים בגשמיות וברוחניות, כי"ר אמן, עכ"ל האוהב ישראל,

שוב מצאתי דיוק זה במפרשים, עיין כלי יקר בעל הטורים מאור ושמש, ובתורת אמת מהרה"ק ר'לייבל אייגר שמיישבים כל אחד בדרכו וכל הדרכים בחזקת תקנה, עיי"ש,

ויש לבאר, ועבדתם את ה' אלקיכם, **רבים** הם העובדים את ה', איזוהי עבודה שבלב זו תפילה, אבל עבודת ה' שלימה, רק **מעטים** הם צדיקי האמת העובדים את ה' באמת ובתמים, ולכן נאמר בלשון יחיד, כי יחידים הם, ועי"ז נאמר **וברך את לחמד** ואת מימך, כלומר, השי"ת מברך את לחמו ומימיו של הצדיק העובדו באמת, שתהיה הברכה שרויה בלחמו, שמי שיאכל ממנה יושפע לטובה בכל מילי דצריך ליה,

ומכאן לאכילת שיריים מצדיקי האמת.

ט, יש לכוין וברך את לחמד אל מלח ממון חסר

איתא בגמרא (בבא מציעא דף קז עמוד ב) וברך את לחמד זו פת במלח כו'

יש לבאר ע"ז מלח ממון חסר

איתא בגמרא (ברכות דף נה עמוד א) והמאריך על שלחנו - **דלמא אתי עניא ויהיב ליה**, דכתיב המזבח עץ שלוש אמות גבה, וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן! רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - **מזבח מכפר** על ישראל, ועכשיו - **שלחנו של אדם מכפר עליו**.

מבואר, כי בכך שמחסיר בסעודתו ליתן לעני פתו מתברך. **ומכפר** עליו, (עיין בהרחבה בביאור המהרש"א בבא בתרא ס' ע"ב בעניין ההחסרה)

וכבר אמרו ז"ל (כתובות דף סו עמוד ב) לא כדין מתלין מתלא בירושלים **מלח ממון חסר**, ואמרי לה **חסד**,

ופירש רש"י, מלח ממון חסר - הרוצה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד **וחסרונו זהו קיומו**. ואמרי לה חסד - יעשה ממנו חסד,

כתב המהרש"א (ברכות סד א ד"ה והלא לפני משה אכלו כו'), משמע ליה (בלשון הגמרא) שהיה משה משמש עליהם **ולא היסב עמהם**, והיינו לפני משה אכלו, וכ"ה בהדיא במכילתא,

גם נראה מהאי לישנא דאכלו לפני משה, שהוא הת"ח שהיה "שרוי בתוכם", וכיון דלפניו אכלו, אמר כאלו אכלו לפני אלוקים, עכ"ל המהרש"א.

מבואר, בלשון הגמרא שהאכילה לפני האלוקים הוא במה שאכלו ממה שקיבלו ממשה רבינו שהיה עומד עליהם, והאכילה שמלפניו כאלו אכלו מלפני האלוקים, מכאן הענין של שיריים מצדיקי אמת ותלמידי חכמים,

גם יש לומר, שרוי בתוכה מלשון שיריים,

ח, אכילת שיריים מצדיקי אמת ע"ז שאמר הקב"ה לאדם הראשון

איתא בגמרא, (פסחים קי"ח ע"א), אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא

לאדם, **וקוץ ודרדר תצמיח לך**, זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו, רבונו של עולם אני וחמורי נאכל באבוס אחד, כיון שאמר לו **בזעת אפך תאכל לחם** נתקררה דעתו,

מבאר המהרש"א, (פסחים קי"ח ע"א), בד"ה, זלגו עיניו דמעות כו'. כי היה סבור, כיון שמאכלו שוה כחמור **ישתווה גם בדעתו כחמור**, כי המזונות עם החמור יולידו טבע חמורי, ע"כ,

מבואר, דאם במדה רעה המזונות עם החמור יולידו טבע חמורי, מדה טובה מרובה והאוכל משיירי הצדיק, **תתקרב דעתו לטבע הצדיק**, וזהו עניין אכילת שיריים מצדיקים העובדים ה' באמת,

אכילת שיריים מצדיקי אמת ע"ז וברך את לחמד

כתיב (שמות כ"ג כ"ה) "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמד ואת מימך והסרת מחלה מקרבך",

יש לדייק, פתח בלשון רבים, **ועבדתם**, וברך את לחמד, הוא בלשון יחיד,

י"ל עפ"י מה שביארנו, כי נתינת מלח על השולחן הוא כדי לזרז להביא עני אל השולחן, ולא יחסר לו עיי"כ,

ויש לכוין, וברך את לחמך זו פת במלח, כלומר, הפת מתברך ע"י המלח, כדאמרינו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה,

י, נתינת מלח על השולחן ובלייל הסדר אינו צריך

טעם להנחת מלח על השולחן

איתא (שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח,

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי לזכור, שלא לחשוש כי העני יחסר ממנו, אדרבה נתינה לעני תוסיף לממונך, כמו שאמרו "מלח ממון חסר", (ופירש רש"י הרוצה למלוח ממנו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרוננו זהו קיומו), ולכן יש לתת מלח על השולחן.

איתא בגמרא (בבא מציעא ק"ז ע"ב), "וברך את לחמך" זו פת במלח,

ומרומו בכתוב, לחמ"ך נוטריקון לחם מלח, (ועיין עוד במהרש"א ב"מ ק"ז ד"ה ועבדתם את ה')

בלייל הסדר אין מניחין מלח לדעת הרמ"א

כתב הרב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר "על כל קרבנך תקריב מלח",

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי להזכיר ולומר לך שכאשר הנך יושב על השולחן עליך להכניס אורח עני, ושלא תחשוש כי העני יחסר ממנו, אדרבה העני יוסיף לך, כמו שאמרו "מלח ממון חסר", (כתב רש"י הרוצה למלוח ממנו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרוננו זהו קיומו),

איתא בשולחן ערוך (אורח חיים הלכות פסח סימן תעה), יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתייהן ביחד, ויטבלם במלח. הגה: ואין המנהג לטבלה במלח בלילה ראשונה,

יא, ההבדל בין אני ה' רפאך לבין והסירותי מחלה מקרבך

כתיב (שמות פרק טו פסוק כו) כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך,

ופירשו בו, המחלה אשר שמתני הם החולאים הטבעיים, כי אני ה' רפאך, הם חולאים שאינם בידי שמים, עיין במפרשים,

כתיב (שמות פרק כג פסוק כה) וברך את לחמך ואת מימך והסרתני מחלה מקרבך,

ופירשו בו, וברך את לחמך, אלו תחלואים הבאים מן הגוף כגון מן המאכל, והסרותי מחלה אלו חלואים הבאים מצד האויר או המערכת או ע"י מים רעים,

מבואר כי שני הפסוקים מדברים על אותם הדברים, אם כן יש לדעת, למה (בשמות פרק טו פסוק כו) נאמר בלשון שלילי, לא אשים עליך, וב(שמות פרק כג פסוק כה) בלשון חיובי אני ה' רפאך,

יש לבאר ע"ד אמרם ז"ל, שלחנו של אדם מכפר עליו. וזאת ע"י שמחסיר ממנו לעני שיבוא,

לפיכך כיון דמדובר בכפרה, שהשולחן מכפר, נקט בלשון והסירותי, ואינו צריך לנקוט בלשון, כי אני ה' רפאך,

יב, יש לכוין וברך את לחמך אל שלח לחמך

לחמך זו פת במלח, כי האותיות לחם והאותיות מלח הם אותם אותיות,

איתא במדרש (קהלת רבה פרשה יא) שלח לחמך על פני המים, א"ר ביבי אם בקשת לעשות צדקה עשה אותה עם עמלי תורה שאין מים

האמור כאן אלא דברי תורה, שנאמר (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים,

בכך יש לכוין וברך את לחמך ואת מימך שהוא עשיית הצדקה כמבואר, אל שלח לחמך.

ושמעתי שפירשו בו, כי לחמך זה הנותן לעמלי תורה, ומימך זה הת"ח המקבל, ששניהם מתברכים.

יג, החולאים וחכמת המזלות ביאור האבן עזרא

כתיב (שמות כ"ג כ"ה) "ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחלה מקרבך",

כתב האבן עזרא והנה כל התחלואים באים בעבור אוכל הנכנס בגוף. והנה לא יפחד שומר התורה מהם. וזהו וברך את לחמך.

ויש תחלואים באים מחוץ לגוף בעבור שינוי האויר כפי השתנות מערכת המשרתים, וע"ז כתוב והסירותי מחלה מקרבך.

והנה שומר התורה אין לו צורך לרופא עם השם הנכבד, על כן כתוב באסא המלך, (דה"ב טז, יב). גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים

יד, ביאור פלא לאומרם ז"ל גיהנם פתוחה תחתיו

איתא בגמרא (סנהדרין ז' ע"א), לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, ע"כ,

כתב המהר"ם שיף (סנהדרין ז' ע"א), עכשיו שותין יין שרף במקום גיהנם פתוח, ע"כ

ביאור פלא מהבית ישראל

בספר לקוטי אש לחסיד המפורסם רבי אברהם מאוסטרלנקא ז"ל (ח"ב עמי ק"כ) מביא בשם כ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל ענין נפלא, דהנה אחז"ל (סנהדרין ל"ח א), יין ניתבן בע' אותיות וסוד ניתבן בע' אותיות (סוד בגי' ע). נכנס יין יצא סוד ע"כ.

ובתוספות (סנהדרין ל"ח א ד"ה נכנס יין יצא סוד), ביארו עפ"י דברי חז"ל (ערובין ס"ה א), כל המתיישב בינו יש בו מדעת ע' זקנים, דר"ל שאם הסוד מתגבר על היין ואין האדם מוציא הסוד החוצה אפי' ששתה יין הרי זה מוכיח שיש בו מדעת קונו ע"ש.

וזה הפי' במהר"ם שיף הנ"ל. דע"י ששותים יי"ש ומתיישב האדם בינו, ע"י יש לו מדעת זקנים, ויכול להוציא הדין לאמיתו, וממילא אינו צריך לפחד מהגיהנום עכ"ד ודפח"ח.

טו, רמז בגימטריא שע"י אמונה ושמחה העני הופך לעשיר

כתיב (שמות כ"ב כ"ד), "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך"

איתא במשנה (אבות פרק ד' מ"א), איזהו עשיר השמח בחלקו,

ההפרש בין עני לעשיר הם 450

עני = 130,

עשיר = 580,

ההפרש ביניהם = 450,

הוספת שמחה ואמונה לעני הוא הופך לעשיר

שמח = 348,

אמונה = 102,

ס"ה 450,

מבואר, שכאשר העני יחיה באמונה ויהיה שמח בחלקו, הרי הוא הופך לעשיר שמספרו 580.

טז, ורצע אדוניו את אזנו ביאור כמין חומר למה הוא באליה שבאוזן

כתיב (שמות כ"א ו') "ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם",

איתא בגמרא (קידושין כ"ב ע"ב) רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר,

כתיב (שמות פרק כ"ג י"ב) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת **למען** ינוח שורך וחמרך וינפש בן אמתך והגר"

הקשה "האמרי אמת", מהפסוק נשמע כי השביתה בשבת נעשתה כדי שיוכלו השור והחמור לנוח, כמ"ש "**למען** ינוח שורך וחמורך", וכי לכך ניתנה השביתה בשבת,

ותירץ, על פי דברי המדרש, **איתא במדרש**, (פסיקתא רבתי פרק י"ד), **מעשה ביהודי אחד**,

שהיה לו פרה חורשת כל ו' ימי המעשה, וירד מנכסיו, ומכר הפרה **לפרסי אחד**, והיה הפרסי חורש בה כל ו' ימים, וכשהגיע **יום השבת**, רצה לחרוש כמנהגו, והיתה רובצת, ולא רצתה לחרוש, והכה אותה מאד ולא נדדה ממקומה,

הלך הפרסי אצל היהודי וא"ל, טול פרתך שמכרת לי, כי מום יש בה **שאינה רוצה לחרוש היום**, והבין היהודי שבשביל שבת עשתה כך, כי היה **מנהגה לנוח בשבת**,

אמר לו היהודי, בוא עמי ואני אעמידנה, הלכו שניהם אצל הפרה, ולקחה היהודי ודבר

באזנה ואמר פרתי את יודעת, כשהיית ברשותי היית **נוחה ביום השבת**, ועכשיו גרמו עונותי שמכרתך לפרסי ועתה את ברשותו, בבקשה ממך, עמדי וחרשי, מיד עמדה על רגליה וחרשה,

אמר לו הפרסי, אף על פי כן **טול פרתך והחזיר לי הדמים**, כי כל פעם שתרבץ לא אוכל לבוא אליך להעמידה, ועוד, לא תפרד ממני עד שתאמר לי הכשפים שלחשת באזנה,

התחיל היהודי לבכות, וא"ל, לא מכשף אני, א"ל הפרסי מי יאמינך, אני הכיתיה במלמד הבקר, ויגעתי עליה ולא עמדה, ואתה לחשת ותעמידנה, **אלמלא כשפים לא תעמידנה**, א"ל, בשבועה כך וכך לחשתי באזנה וע"כ עמדה,

כיון ששמע הפרסי כך, הרהר בתשובה ואמר אוי לי, מה פרה זו שאין לה לא שיחה ולא דעת, **הכירה את בוראה**, ואני שנבראתי בדמותו יתברך שמו, ונתן לי דעה ובינה, ואיני מכיר את בוראי, מיד הלך ונתגייר, וזכה ללמוד תורה הרבה, ונקרא שמו בישראל ר' **חנינא בן תורתא**, ועד עכשיו אומרים חז"ל על שמו הלכות, ע"כ,

מה נשתנה **אזן** מכל אברים שבגוף, אמר הקדוש ברוך הוא, **אזן ששמעה קולי על הר סיני** בשעה שאמרתי (ויקרא כ"ה נ"ה) "**כי לי בני ישראל עבדים**" ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו **ירצע**, ע"כ,

מבואר, שהאזן שנידונה לענישה, הוא משום שלא קיים את מה שהיה צריך לשמוע, "כי לי בני ישראל עבדים", ולא שמע לקיים הדבר,

המתנה שקיבל האדם ע"י האליה שבאוזן

איתא בגמרא (כתובות ה' ע"ב), תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה **אוזן כולה קשה** והאליה **רכה**, **שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה**, ע"כ,

מבואר, כי האדם קיבל מתנה, שיוכל לעשות פעולה, **שלא ישמע את מה שלא צריך לשמוע**,

לפי"ז אפשר לומר, טעם שהעונש על זה **שלא שמע את מה שהיה צריך לשמוע**, היא דוקא לרצוע את אוזנו ולעשות נקב באותו מקום שקיבל מתנה כדי שיוכל לא לשמוע דבר שאינו הגון,

ונלקחת ממנו אותה המתנה שקיבל, שלא לשמוע את מה שאינו הגון לשמוע,

וע"י החור בתנוך האוזן, גם אם יכוף את אלית האוזן לתוכה, זה לא יעזור לו שלא לשמוע, עקב החור שנעשה לו באליית האוזן,

ולכן רוצעים את האליה, מכיון שלא קיים את מה ששמע באוזנו, לוקחים לו את המתנה שקיבל באליה, ועושים לו חור שגם אם יכוף האליה זה לא יעזור לו שלא ישמע, בגלל החור.

בענין היכן רוצעים את האוזן

באליה שבתחתית האוזן, או בגובה האוזן, עיין קידושין כ"א ע"ב מחלוקת בדבר, **יודן ברבי שהיה חכם וחרף אומר באליה**, וכמובן שדברינו נאמרו לסברת מי שאומר שעשיית הנקב הוא באליה, ועיין גם במכילתא פרשת משפטים, עמוד ק"א שמביא בעניין, מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה.

יז, למען ינוח מכוון למעשה הפרה שלא רצתה לעבוד בשבת אמרי אמת

הבאה לידי חסד והכי משמע קרא דזורע ונותן צדקה על כל מים **דהיינו ע"פ התורה** הוא עושה אותה שתבא לידי חסד וקצירה ויהיה משלחי רגל כמשמעו דהיינו שטורח בהולכה דהיינו גמ"ח, ולפי שהיצר הרע מרחיק דבר זה ליתן ממונו צדקה לעני, ולטרוח עוד עמו להביאו לביתו, ובשאר טרחות כפרש"י, ע"כ אמר כי העושה הצדקה באופן זה הנה יצרו מסור בידו כו' ועיין קרוב לדרש זה בסוף פ"ק דב"ק ובחידושינו שם, **ע"כ דברי המהרש"א**.

כתיב תהלים (קטז פסוק טז) "אנה ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך"

מבואר, כי שור וחמור הם רמז לתורה וגמילות חסדים, **ובן אמתך** הוא רמז לעבודת ה' כדכתיב אני עבדך בן אמתך,

לפי"י יש לרמז בפסוק "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר", שהשביתה והנפשה הם למען יעסקו בתורה עבודה וגמ"ח.

יט, בור ברשות הרבים וחמץ בפסח ביאור הקשר שביניהם ע"י מעשה

כתיב (שמות פרק כא פסוק לג) "וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה וגו'

איתא בגמרא (פסחים דף ו/ב) שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו ואלו הן **בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה**

מבואר, שדרכו של היצה"ר להחטיא את האדם ולהקשות עליו את החזרה, ומפתהו שאין הדבר ברשותו כלומר ביכולתו לחזור בתשובה,

והוא דבר שמצינו **בבור ובחמץ**, שהיצה"ר רוצה להפילו לבור כלומר לשאול, ולהכשילו בחטא,

מבואר בספה"ק כי חמץ ומצה נמשלו ליצי"ט וליצה"ר, ההבדל בין חמץ למצה הוא ההבדל בין ח' לה' כלומר שאם אדם נופל בחטא הדרך היא לחזור בפתח הה' כדאיתא בגמרא מנחות מ"ב,

וכך ביאר האמרי אמת, (משפטים תרצ"א, ד"ה ששת ימים) כי שמירת השבת צריכה להיות ליהודי כל כך חשובה, **עד כדי כך** שגם פרתו תרגיש בקדושת שמירת השבת, וזה הפירוש וביום השביעי תשבת "למען ינוח שורך וחמורך", כלומר, שהפרה גם תרצה לשמור שבת.

ית, עוד יש לבאר למען ינוח בדרך רמז כי השבת נתנה לתורה עבודה וגמ"ח

איתא בגמרא (בבא קמא דף יז עמוד א) מאי דכתיב (ישעיה ל"ב כו) "אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור" כל העוסק בתורה **ובגמילות חסדים**, זוכה לנחלת שני שבטים, שנאמר **אשריכם זורעי**, ואין זריעה אלא **צדקה**, שנאמר (הושע י"ב) "זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד", ואין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיהו נ"ה א') "הוי כל צמא לכו למים" ע"כ,

איתא בגמרא (עבודה זרה דף ה עמוד ב) מאי דכתיב (ישעיה ל"ב כו) "אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור" אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה **ובגמילות חסדים** יצרם מסור בידם ואין הם מסורים

ביד יצרם, שנאמר אשריכם זורעי על כל מים, ואין זריעה אלא **צדקה**, שנאמר (הושע י"ב) "זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד", ואין מים אלא תורה, שנאמר הוי כל צמא לכו למים. משלחי רגל השור והחמור - תנא דבי אליהו: לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה **כשור לעול וכחמור למשאוי**.

ומקשה המהרש"א (עבודה זרה דף ה עמוד ב) ד"ה אשריכם ישראל) איך מביא ראיה מהפסוק שנאמר בו **צדקה, לגמילות חסדים**,

ומבאר המהרש"א ונראה לפרש, כלפי שאמרו בפרק לולב וערבה (סוכה מ"ט ע"א) גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה כו' אדם זורע ספק אוכל קוצר ודאי אוכל ועוד אמרו אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד דהיינו שהנתינה היא צדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו כו' כפרש"י שם,

והשתא קאמר הכא אשריכם זורעי על כל מים דודאי יצמח ובא לידי קצירה דהיינו הצדקה

וכן הדבר כשהוא מפילו לבור עליו לחפש דרך איך לעלות והכי איתא בגמרא,

איתא בגמרא (בבא קמא דף נ עמוד א) תנו רבנן, **מעשה** בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה, אמר להם, שלום, שניה אמר להם, שלום, שלישית אמר להם, עלתה. אמרו לה: מי העלך? אמרה להם: זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו.

פירש"י זכר של רחלים - אילו של יצחק. וזקן מנהיגו - אברהם.

מהרש"א (יבמות דף קכא עמוד ב ד"ה בתי מי העלך) א"ל זכר של רחלים נזדמן לי וזקן כו' פירש"י של רחלים אילו של יצחק וזקן כו' זה אברהם עכ"ל,

דהיינו שזכות העקידה עמד לה בעת צרה כמ"ש בהר ה' יראה, **עקידה זו לסלוח** לישראל כו' ולהצילם מן הפורענות **כפרש"י בחומש**, (בראשית י"ח ט"ו), ובתוס' פרק הפרה כתבו בשם ירושלמי דמלאך בדמות רבי חנינא נזדמן לה עכ"ל:

מבואר, שגם **בבור** וגם **בחמץ בפסח** גם אם חושב האדם שאין ביכולתו לחזור, **עשאו הכתוב שהוא ברשותו** כלומר ביכולתו.

כ, רק שבתו יתן ורפא ירפא מכוון לחש בראשו יעסוק בתורה

כתיב (שמות כ"א י"ט) "רק שבתו יתן ורפא ירפא",

איתא בגמרא (עירובין דף נד/א) חש בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק בתורה, חש במעיו יעסוק בתורה, חש בעצמותיו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה,

כתיב (תהלים כ"ז ד') "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה'",

יש לכוון "רק שבתו יתן, ורפא ירפא", כלומר, אם יתן שבתו בבית ה', לתורה, **ורפא ירפא**.

כא, כעיני עבדים אל יד אדוניהם ביאור נורא מהג"ר ישראל סאלאנטר

כתיב (שמות כ"א כ"ו), "וכי יכה איש את עין עבדו וגו' לחפשי ישלחנו תחת עינו, ואם שן עבדו וגו' לחפשי ישלחנו תחת שנו",

כתב בספר פרדס יוסף, (פרשת אחרי מות ויקרא עמוד ק"ץ ד"ה בתהלים קכ"ג ב'), **כתיב** "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ה' אלוקינו עד שיחננו, חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז"

ביאור נורא בפסוק מהג"ר סאלאנטר

אמר הג"ר ישראל סאלאנטר זצ"ל, דוד המלך מקונן, על בוז וקלון אשר הצדיקים נלכדו בעון ישראל, ובוזה יכופר עונותיהם של ישראל, ולא ישובו ישראל מעצמם,

וכמו עבד שיוצא בשן ועין, ובהכות האדון אותו, יכוין האדון למקום שלא יאונה לו נזק שעיי"כ יצא לחפשי, ורק יכה על גבו וכדומה, **ורק העבד יכוף עצמו** שיכה במקום שינו ועינו, ועיי"כ זה יוכל ליצא לחפשי, **והפך לו פנים ולא עורף**,

"**כן עינינו**", **עיני העדה הם הצדיקים**, שהם לעינים באור התורה, **ובידינו נובילם לטבח לכפרותינו**, ודי בזיון בהעלות העבד כן על דעתו, כי מה יתרון לו בחירות, (כלומר בכפרתו) אם סומא הוא (ללא עיני העדה) וכמת יחשב,

וז"ש הנה **כעיני עבדים**, המושטות אל יד אדוניהם, (שיכה האדון בעיניו, ויצא לחופשי), כן **עינינו**, הם הצדיקים, המושטים אל ה' עד שיחננו לכפר עלינו, ועיי"כ אמר חנני ה' חנני כי רב שבענו בוז, עכ"ד.

כב, הגנב שלא הצליח בגניבתו למה

ביאור נפלא מספר החיים

כתיב (שמות כ"ב א'), אם במחתרת ימצא הגנב וגו', אם זרחה השמש עליו וגו',

איתא בגמרא, (שבת קנ"ו ע"א) אמרו ליה לבר ליואי, לא מזל יום (שנולד), גורם, (לכל אדם את מהלך כל ימי חייו) אלא מזל שעה (שנולד) גורם,

האי מאן דבחמה, (שנולד בשעה של מזל חמה) יהי גבר זיותרן (שקוף) וכו' **אם גנב לא מצלח**, ע"כ,

מצערי ליה (לרבי יוסי), אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי, (נתת דרך לגנבים)

אפשר לפרש, על דרך שביאר **בספר החיים**, האי מאן דבחמה אי גנב לא מצלח, שהבאנו לעיל דהא דגנבים הללו הצליחו בגניבתם,

משום דחתר בחשך, ולא ידעו אור, כלומר שנולדו בחושך בזמן הלבנה, ולא ידעו אור, שלא נולדו במזל חמה, ולכן הצליחו כאמרז"ל האי מאן דבלבנה אם גנב מצלח.

כד, המקבל צדקה מתבייש והמקבל בצדק אינו מתבייש

כתיב (שמות כ"ב כ"ד), "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך"

מבואר, שהעני הלוח מתבייש מהמלוה, והכי איתא בירושלמי (ערלה פ"א, ה"ג) מאן דאכל דלאו דיליה בהית לאיסתכולי ביה,

מבואר, שמי שמקבל דבר שלא מגיע לו יש לו בושת פנים מהנותן, ומי שמקבל דבר שמגיע לו בצדק אינו מתבייש להסתכל בנותן,

על דרך זה יש לבאר הכתובים

כתיב (דניאל פרק ט' ז') "לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים", יש לפרש הפסוק, מכיון ואנחנו מקבלים בתורת צדקה שלא מגיע לנו, יש לנו בושת פנים,

כתיב (תהלים פרק יז טו) "אני בצדק אחזה פניך", גם כאן יש לפרש הפסוק, אם אני מקבל בצדק ולא בצדקה, אז אחזה פניך ואיני מתבייש,

כתיב (תהלים פרק יא פסוק ז) "כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו", יש לפרש הפסוק, כי צדיק ה' צדקות אהב, פירוש הקב"ה אוהב את מי שמקבל בצדק, כלומר שמגיע לו, לפיכך יחזו פנימו, כלומר, שאין לו להתבייש לראות פניו כביכול, מכיון ומקבל בצדק, ולא בתורת צדקה,

כתיב (תהלים פרק קכ"א א') "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו" "אל תסתר פניך ממני",

לפי"ז פירשנו הפסוק (תהלים ק"ב א'), "תפלה לעני כי יעטף", פירוש, כאשר מתפללים תפלת עני שמקבל את מה שאינו מגיעו, אז הוא מתכסה, מפני שהעני מתבייש להסתכל בפני הנותן, וזהו תפלה לעני כי יעטף",

אך אתה ה', שאתה הנותן, ואינך מתבייש ממני, אתה "אל תסתר פניך ממני"

כתב רש"י, מזל שעה - שבעה מזלות הן המשמשין את השעות, "חנכ"ל שצ"ס", ח'מה, נ'וגה, כ'וכב, ל'בנה, ש'בתאי, צ'דק, מ'אדים),

חמה היינו חמה ממש, והוא אחד מן המזלות, וכן לבנה, והשאר הויין כוכבים, עכ"ל רש"י,

בספר החיים מאחי המהר"ל (הוצאת שפתי צדיקים עמוד קנ"ג), כתב על הא דסמך, (שמות כ"ב א'), "אם במחתרת ימצא הגנב" וגו', "לאם זרחה השמש עליו" וגו',

ענין המזלות ולימוד החכמה היא, אינו בכלל הכישוף. כמו שאמרו רז"ל בפרק מי שהחשיך האי מאן דאתילד בכוכב פלוני וכו'.

ונראה, שזהו מה שאמר הכתוב **אם זרחה עליו השמש וגו'**, כלומר, ואם איתרע מזליה, שנמצא במחתרת ולא הצליח בגניבתו, משום שזרחה עליו השמש בעת לידתו, כלומר, דאתילד בכוכב חמה, שאמרו רבותינו ז"ל שמזלו שאם גנב שאינו מצליח, כדאמר התם, עכ"ל ספר החיים,

מבואר, שלידתו במזל חמה גרם לו דלא יצלח בגניבתו. וזהו "אם במחתרת ימצא", הוא משום שזרחה עליו השמש.

כג, הגנב שהצליח בגניבתו למה

איתא בגמרא (שבת דף קנ"ו ע"א), האי מאן דבלבנה וכו', אם גנב מצלח, ע"כ,

איתא בגמרא (סנהדרין ק"ט ע"א), אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו',

דרש רבא, מאי דכתיב (איוב כ"ד ט"ז) "חתר בחשך בתים יומם חתמו למו, לא ידעו אור", מלמד, שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון, ומפקידים אצל בעלי הממון **אפרסמון**, ומניחים אותו בבית גנזיהם,

לערב באים ומריחין אותו ככלב, שנאמר (תהלים נ"ט ז') "יהמו ככלב ויסובבו עיר", ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון, (רש"י אפרסמון - של הגנבים, הפקידו ביד בעלי ממון, כדי שיהו בעלי ממון מניחין פקדון שלהם בבית גנזיהם עם ממונם, ובלילה מריחין האפרסמון וחותרין שם),

דרש רבי יוסי בציפורי, (בבית מדרשא את הדרשה חתר בחשך בתים, רש"י), אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי, (על ידי ריח אפרסמון, שהיו מריחין ויודעין היכן מניחין ממונם רש"י) אתו וקא

למה רש"י בחומש אינו מביא את דברי הגמרא
בברכות על אותו פסוק,

אלא משום, שרש"י מבאר פשוטו של מקרא,
ודברי חז"ל על הפסוק הם דברי דרש, ולכן רש"י
אינו מבאר כדרשת חז"ל.

כז, המורים הלכה מתוך השו"ע הרי הם מבלי עולם, מהרש"א

איתא בגמרא, (סוטה כ"ב ע"א), כתיב (משלי כ"ד
כ"א), "ירא את ה' בני ומלך, ועם שונים אל
תתערב", אמר רבי יצחק אלו שונים הלכות,

תנא, התנאים מבלי עולם, מבלי עולם ס"ד,

אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן תניא נמי
הכי, א"ר יהושע וכי מבלי עולם הן והלא מיישבי
עולם הן, שנאמר הליכות עולם לו, אלא שמורין
הלכה מתוך משנתן, ע"כ,

כתב המהרש"א (סוטה כ"ב ע"א ד"ה ירא את ה' בני
ומלך ועם שונים), שמורין הלכה מתוך משנתן כו'.

וזה לשון המהרש"א, ואמר גם עם שונים, ולא
שמשו ת"ח, אל תתערב, שהם ע"ה כדעת
אחרים, וכדמסיק שמורין הלכה מתוך משנתן,
בלא שימוש ת"ח,

ובדורות הללו, אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע,
והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר, אם
לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד, שהוא
שימוש ת"ח, וטעות נפל בהוראותם והרי הן
בכלל "מבלי עולם", ויש לגעור בהן, עכ"ל
המהרש"א.

כח, האומר שקר בתפילין אינו גוף נקי כתיב (שמות כ"ג ז) "מדבר שקר תרחק"

איתא בגמרא (שבת מ"ט ע"א), אמר רבי ינאי,
תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים,

ואמאי קרי ליה בעל כנפים, שפעם אחת גזרה
מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל
המניח תפילין ינקרו את מוחו. (בגמרא שבת ק"ל
ע"א. הגירסא שכל המניח תפילין על ראשו - יקרו את
מוחו),

והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק. ראהו קסדור
אחד - רץ מפניו, ורץ אחריו.

כה, לא תשימון עליו נשך בדרך הלצה

כתיב (שמות כ"ב כ"ד), "אם כסף תלוה את עמי את
העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו
נשך", בדרך הלצה ניתן לבאר את המילה נשך,
מלשון פארביסען (שתרגומו),

כעוס, אכול, ממורמר) וכך ביאורו, אם לא תשים על
העני את הכעס והמרמור, רק יהיה בשמחה, ע"י
כך תוסר ממנו עניותו, ויהיה עשיר השמח בחלקו,

והכי פירושו, לא תשימון, עליו, כלומר, לא
תוסיפו על העני, כעס ומרמור, שהוא מלשון נשך,
אלא תשימון עליו, שמחה ואמונה, כדי שיצא
מעניותו.

כו, פירושים שונים לרש"י על אותו פסוק

כתיב (שמות כ"ד י"ב), "ויאמר ידוד אל משה, עלה
אלי ההרה והיה שם, ואתנה לך את לחת האבן
והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם",

כתב רש"י, (שמות כ"ד י"ב), ואתנה לך את לחת
האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם -
כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת
הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שישד,
לכל דבור ודבור מצות התלויות בו, ע"כ,

איתא בגמרא, (ברכות ה' ע"א), אמר רבי לוי בר
חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב,
(שמות כ"ד י"ב), "ואתנה לך את לוחות האבן
והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם",

לוחות, אלו עשרת הדברות,

תורה, זה מקרא,

והמצוה, זו משנה,

אשר כתבתי, אלו נביאים וכתובים,

להורותם, זה גמרא,

מלמד שכולם נתנו למשה מסיני, ע"כ,

כתב רש"י, (ברכות ה' ע"א),

מקרא - חומש, שמצוה לקרות בתורה,

משנה - שיתעסקו במשנה,

גמרא - סברת טעמי המשניות שממנו יוצאה

הוראה,

אבל המורים הוראה מן המשנה נקראו מבלי

העולם,

כדאיתא במסכת סוטה (דף כ"ב ע"א), עכ"ל רש"י,

ומדת ימי מה היא, גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם.

ואדעה מה חדל אני, אמר לו, בשבת תמות. - אמות באחד בשבת, אמר לו, כבר הגיע מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. -

אמות בערב שבת, אמר לו, "כי טוב יום בחצריך מאלף" (תהלים פ"ד י"א), טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות

שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח. ע"כ,

וקשה, איך אמר דוד, אמות בערב שבת, הלא כבר אמר לו הקב"ה כי אין מלכות נוגעת בחברתה, ובערב שבת היה שייך המלכות לדוד, ואיך תחול המלכות על שלמה,

ועוד כשאמר דוד אמות בערב שבת, היה לו להקב"ה להשיבו, כי אין מלכות וכו',

ותירצו, (ש.ב.בר"מ י.א.ל. בר"ד) אה"נ היה יכול הקב"ה להשיבו כי אין מלכות שלמה יכולה לחול בערב שבת, משום שאין מלכות נוגעת בחברתה, אך ביקש הקב"ה להשיבו מאי דעדיף מיניה, עד כמה חשוב בעיני הקב"ה כל רגע של לימוד התורה, ודפח"ח,

שוב מצאתי שקושיה זו נשארה בצ"ע בשפת אמת

שפת אמת (שבת ל' ע"א ד"ה בגמרא אמות בע"ש) לכאורה קשה דגם כאן שייך הטעם דאין מלכות נוגעת בחברתה כו' ואין לתרץ שדוד היה מוחל על מלכותו, דהרי גם אם הי' מת בא' בשבת בטח הי' שלמה מוחל על המלכות ומי"מ לא אהני לוי וע"כ דשייך גם בכה"ג מלך שמחל ע"כ אין כבודו מחול, עכ"ל השפ"א.

ואולי יש לחלק, שמלכות שלמה היה בתחילת מלכותו ויתר קשה המחילה, כדין היורש את אביו אומר הטוב והמטיב, אבל מלכות דוד היה בסופו, ולכן אפשר שיהיה מחילה.

להערות הארות ולקבלת העלון ניתן לפנות אל
"מכון פאר" רחוב חזון איש 2 בני ברק
פקס 03-6161555 נייד 0527-616166
מייל y0527616166@gmail.com

וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו: מה זה בידך? אמר לו: כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה.

לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות? - משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה, שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף וגוי מה יונה כנפיה מגינות עליה - אף ישראל מצות מגינות עליה, ע"כ

ביאור נפלא מהחת"ס סופר

כתב החת"ס סופר (שבת ק"ל ע"א ד"ה תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים), צ"ע, דמנ"ל דה"ל גוף נקי לאלישע, דלמא תפילין אין צריכין גוף נקי, ולאלישע נמי לא ה"ל גוף נקי, ואפ"ה נעשה לו נס,

וי"ל, דצ"ע על אלישע שנטל תפיליו מראשו, הא חזינן דעדיין הי' בסכנה וצריך לנס. א"כ טוב יותר להניחם על ראשו דמצוה בעידנא דעסיק בה מגינא ומצלה משא"כ כשנטלם מראשו דהוה לא עסיק בה ולא מגינה,

אע"כ משום דהי' רוצה לכזב ולומר שהם כנפי יונה, ולא רצה להוציא שקר מפיו בעוד שהתפילין בראשו שצריכין גוף נקי, ובכלל זה שלא ישקר ויכזב, וכמ"ש רמב"ם וב"י,

ומשו"ה סיכן עצמו והסירם מראשו, אף על גב דהשתא הי' רחוק מההצלה כיון דהוה בעידנא דלא עסיק בה,

מ"מ נוח לו לסכן עצמו, ממה שלא יהי' גופו נקי בדברי שקר בהיות תפילין על ראשו, עכ"ל החת"ס

כט, את מספר ימיך אמלא אין ביקש דוד המלך אמות בערב שבת

כתיב (שמות כ"ג כ"ו) "את מספר ימיך אמלא", איתא בגמרא, (סוטה י"ג ע"ב) ללמדך שהקדוש ברוך הוא משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש,

איתא בגמרא (שבת ל' ע"א) מאי דכתיב (תהלים ל"ט ה') "הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני",

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם,

הודיעני ה' קצי, אמר לו, גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם.